

УДК 811.111

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.2/32.214680>**Валерія СМАГЛІЙ,***orcid.org/0000-0002-6222-7652*кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри філології,Одеського національного морського університету
(Одеса, Україна) *valeriya.smagliy@gmail.com***ЯДЕРНА ЗОНА ВЕРБАЛІЗОВАНОГО КОНЦЕПТУ “LANGUAGE”
У НАУКОВІЙ КАРТИНІ СВІТУ**

Етап розгляду англomовного номінативного поля комплексного концепту WORD / LANGUAGE / SPEECH як фрагмента наукової КС присвячено розглядові сектора LANGUAGE. Він утворений словниковими статтями із заголовним словом “language”, що було вилучено із чотирьох наукових лексикографічних джерел, а також статтями, до яких кожна з них відсилає. Аналіз тлумачень багатозначної номінативної одиниці “language” дозволив виокремити різні формально-сміслові складові частини полісеманта – окремі семемі “language”, які є сукупністю смислових компонентів – сем, що експлікуються словами/словосполученнями, які вжиті в дефініційних статтях. Опис зазначених одиниць: лексеми “language”, її семем і сем результуються у відтворенні ядерної зони номінативного поля концепту LANGUAGE. Словникові статті, до яких відсилають ядерні дефініції, утворюють периферійну зону, що членується на ближню периферію (посилання є спільними в кількох статтях ядра) і дальню периферію (індивідуальні посилання, які не дублюються в різних дефініційних описах лексеми “language”). У маргінальну зону увійшли статті другого ступеня посилання, тобто ті, які залучені до розгляду, оскільки до них тягнуться смислові ниточки від посилочних статей першого ступеня, які сформували периферійну зону номінативного поля. Підсумовуючи аналіз ядерної зони субконцепту LANGUAGE, яка складається з дефініційних статей спеціальних (лінгвістичних) словників англійської мови, констатуємо розподіл семантичної складової частини ключової лексеми “language” на кілька семем. Набір семем у різних словниках не є однаковим, одні семемі є облігаторними (вони виділені в усіх лексикографічних джерелах), інші – факультативні (зарєєстровані в окремих, іноді лише в одному джерелі з вибірки). Що стосується сем (сміслові компоненти сигніфікату), то вони теж розпадаються на облігаторні, і як такі експліковані в усіх дефініціях лексеми “language”, і факультативні, які наявні в окремих дефініціях і не згадуються в інших. Безумовно облігаторними є семи приналежності людині, комунікативного призначення мови. Вони експлікуються певними дефінітивними ознаками в усіх словникових статтях.

Ключові слова: семема, ядро, концепт, лексема.

Valeriia SMAGLIY,*orcid.org/0000-0002-6222-7652*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Head of the Philology Department
Odessa National Maritime University
(Odesa, Ukraine) *valeriya.smagliy@gmail.com***THE NUCLEAR ZONE OF THE VERBALIZED “LANGUAGE” CONCEPT
IN THE WORLD PICTURE**

The stage of consideration of the English-language nominative field of the complex concept WORD / LANGUAGE / SPEECH as a fragment of the scientific world picture is devoted to the consideration of the LANGUAGE sector. It is formed by dictionary articles with the title word language, which was extracted from four scientific lexicographical sources, as well as articles to which each of them refers. The analysis of interpretations of the multivalued nominative unit language allowed to distinguish different formal-semantic components of the polysemant – individual language sememes, which in turn are a set of semantic components – semes, which are explained by words / phrases used in definite articles. The description of these units: the language lexeme, its sememes and semes results in the reproduction of the nuclear zone of the nominative field of the LANGUAGE concept. Vocabulary articles to which nuclear definitions refer make a peripheral zone that is divided into near periphery (links are common in several nuclear articles) and far periphery (individual references that are not duplicated in different definitions of the language lexeme). The marginal zone includes articles of the second degree of reference, i.e. those that are involved in the consideration, because they are stretched semantic threads from the referal articles of the first degree, which formed the peripheral zone of the nominative field. Summarizing the analysis of the nuclear zone of the LANGUAGE subconcept, which consists of definite articles of special (linguistic) dictionaries of the English language, we state the division of the semantic component of the key language

lexeme into several semes. The set of semes in different dictionaries is not the same, some semes are obligatory (they are highlighted in all lexicographical sources), others are optional (registered in separate, sometimes only in one source from the sample). As for the semes (semantic components of the signification), they also fall into the obligatory and as such expounded in all definitions of language lexemes and optional, which are present in some definitions and are not mentioned in others. Undoubtedly obligatory are the semes referring to the human communicative purpose of language. They are explained by certain definite features in all dictionary articles.

Key words: *sememe, nucleus, concept, lexeme.*

Наукові лінгвістичні словники, зрозуміло, обов'язково містять статті з визначення такого базового для них терміна, як *language*, але роблять це різним способом. Зокрема, ступінь деталізації їхнього тлумачення цього терміна не є однаковим. Найменш розгорнутий опис значення лексеми *language* пропонує *The Online Dictionary of Language Terminology* (далі – ODLT). Відповідна стаття обсягом лише 80 слів містить одне зовнішнє посилання.

Решта статей є більш розгорнутими. Усі статті є комунікативно відкритими продуктами в сенсі прозорості їхньої зовнішньої межі: кожна з них пропонує користувачеві звернутись до інших джерел інформації для різнобічного висвітлення феномену *мова*. Такими джерелами виступають статті цього ж лексикографічного видання, інакше кажучи, більшість посилань (за винятком одного в ODLT) в аналізованих статтях є внутрішніми. Відсилок до якихось окремих цілісних публікацій, монографій, наукових статей, за обговорюваною темою в цих статтях не зафіксовано.

Стаття *language* в *Encyclopedia of Language & Linguistics* (далі – ELL) більш ніж учетверо осяжніша за статтю в ODLT і вміщує 346 слів і 8 внутрішніх посилань. Статті у словниках Routledge і Crystal більш ніж вп'ятеро і вшестеро перебільшують найменшу статтю ODLT. 462 слова і 27 посилань реєструємо у словнику Routledge, а у словнику Crystal – 555 слів і 30 посилань. Цифри свідчать про різний ступінь деталізації зазначеного терміна і прогнозовану наявність полеміки в цих статтях, адже наукова презентація того чи того феномену зазвичай провокує автора допису вступати в наукову дискусію з авторами інакших теорій, які трактують описуваний феномен, у даному разі *мову*, не так, як це вважає правильним автор словникового допису.

Вельми лаконічна стаття *language* в ODLT (80 слів) містить коротке тлумачення цього терміна, яке *цілком* запозичує з іншого наукового словника, про що сповіщає зовнішнє посилання на початку статті: "According to *The Oxford Companion to the English Language*, it is a human system of communication which uses structured vocal sounds and which can be embodied in other media such as writing, print, and physical signs". До такого корот-

кого тлумачення додається етимологічна довідка про походження слова з давньофранцузького *langage* (XII ст.), яке, своєю чергою, є запозиченням із латини [from the Vulgar Latin *linguaticum (from Latin *lingua* = *tongue* or *speech* or *language*)]. Звернімо увагу на те, що тенденція до стислого викладу інформації, яка домінує в цьому лексикографічному виданні, спонукає до вибору лише однієї семеми з полісеманта *language*. У материнській статті (тобто у словнику *The Oxford Companion to the English Language*) слово тлумачиться у п'яти значеннях, тобто зареєстровано п'ять семем, кожна з яких маркується порядковим номером. *The Online Dictionary of Language Terminology* запозичує з них тільки першу семему, утім компенсує певним чином відсутність другої семеми [a particular instance of this system, such as Arabic, French, English, Kwakiutl, Sanskrit, Swahili] ілюстративним прикладом: [Example – *The language that this dictionary is written in is English, specifically Canadian English*]. Решта три семеми ігноруються. Водночас наявність маркованого зовнішнього посилання робить комунікативну межу статті прозорою, пропонує користувачеві напрямок до джерела, у якому, за потреби, можна знайти додаткову інформацію.

Наступна за обсягом у нашій вибірці лінгвістичних довідникових джерел стаття *language* в *Encyclopedia of Language & Linguistics* (далі – ELL). Вона складається зі 346 слів і містить 8 внутрішніх посилань. Дефініція номінативної одиниці подається у структурованому вигляді: стаття поділяється на 6 пронумерованих семем, опис першої і другої із яких є більш розгорнутим, з указанням на наукову полеміку стосовно можливого трактування їх значення. Маркерами такої комунікативної спрямованості слугують сполучник *although*, фрази *is a matter of debate*; *is open to argument*. Так, у поясненні першої семеми *language* [the principal signaling-system or instrument of communication used by humans for the transmission of information <...> the central element of which is verbal] у словнику уточнюється [although in most analyses it also contains nonverbal element, e.g., intonation, stress]. Продовжуючи тезу про невизначеність статусу невербальних компонентів як мовних одиниць, словник констатує, що це питання є дискусійним

[the nature and extent of the nonverbal element that should be considered properly a part of language is a matter of debate]. Так само дискусійним виголошується питання про описову і креативну функцію як відмінність між людською мовою й іншими сигнальними системами [but whether this is a difference of degree or kind is open to argument].

У словнику не поставлено крапку в цій дискусії, проте запропоновано окрему семему (четверту за номером), у якій однозначно визначено можливий статус мови як системи невербальних символів: [nonverbal <...> communicative symbol systems, e.g., *the language of bees, mathematics, computers*]. Навіть більше, словникова стаття пропонує ще одну окрему семему (шосту за номером) з поміткою (in computing) [the characters, conventions, and rules used to convey information, e.g., in a programming language like BASIC or a machine language]. Отже, констатуємо деякий дисбаланс у розподілі лексичної структури полісеманта на семему, що мають ознаки повторюваності або непослідовності.

Словникова стаття *language* в *Routledge dictionary of language and linguistics* є великою за обсягом (462 слова), складною за структурою (чотири марковані числами семему із виокремленими в межах семему та літерно маркованими підзначеннями) і 27 внутрішніми посиланнями, які подані або в межах суцільного текстового масиву статті, або у вигляді окремих References після опису кожної семему. На відміну від загальноприйнятого вичерпного членування цілої словникової статті на певну кількість складових частин (окремих семем), в аналізованій статті наявна розлога дефініція, яка передує опису всіх семем. Тобто є певний «вступ», який відкриває статтю *language*: [vehicle for the expression or exchanging of thoughts, concepts, knowledge, and information as well as the fixing and transmission of experience and knowledge. It is based on cognitive processes, subject to societal factors and subject to historical change and development]. Далі читаємо метатекстовий коментар: [in this definition, language refers to <...>], у якому попередньо наведений смисловий фрагмент пояснюється як такий, що акцентує відмінність людської мови від штучно створених мов і пояснює, у чому саме полягає ця різниця [language refers to a specific form of expression that is restricted to humans, and differs from all other possible languages, such as animal communication and artificial languages through creativity, the ability to make conceptional abstractions, and the possibility of metalinguistic reflection]. Внутрішні посилання [(*linguistic theory, origin of language, philosophy*

of language)] слушно показують зв'язок такого трактування мови із загальними філософськими проблемами лінгвістики.

За такою ж двоступеневою схемою будується й опис першої семему, який відкривається узагальнюючим «вступом» і який до того ж експлікує традиційну для наукового дискурсу неоднозначність, дискусійність, варіативність термінів залежно від наукової парадигми, у межах якої вони вжиті: [the ambiguity of the term *language* <...> is differentiated and clarified depending on the given theoretical concept <...> In this process the following concepts are distinguished (with varying terminology)]. За «вступною» частиною, що відкриває опис першої семему, слідує подальше розгалуження значення на підзначення, кожне з яких описано під літерним маркуванням (a) і (b). Значення першої семему лексеми *language* виявляється сукупністю двох підзначень, які є відбиттям дихотомії *langue vs parole*, запропонованої Фердінандом де Соссюром. Підзначення 1 (a) – це «система знаків і комбінаторних правил», яку Ф. де Соссюр називає «*langue*», підзначення 1 (b) – «мова як індивідуальна діяльність, конкретний акт мовлення», що в термінах Ф. де Соссюра є «*parole*», а в термінах Н. Хомського – «*performance*».

Обидва підзначення у своїх дефініційних статтях пропонують *теоретичне тло* відповідних досліджень. Мова як система (1(a)) є об'єктом «структурних досліджень», а також «вивчення мовної компетенції мовця», «трансформаційна граматики на цьому ґрунті вивчає динамічне розуміння мови» [such linguistic systems are the object of structural investigations <...> research attempts to describe the linguistic competence of a speaker. Transformational grammar is based on dynamic understanding of language].

Словник дефінує 1 (b) підзначення й орієнтує користувача стосовно імен науковців і запропонованих ними термінологічних парадигм, відсилає до відповідних статей даного видання: [one speaks of «*parole*» (de Saussure) or «*performance*» (N. Chomsky). On the theoretical justification of these differentiations See *langue vs parole, competence vs performance*]. Опис першої семему лексеми *language* завершується внутрішніми посиланнями: [For the differentiation of language under idiolectal, regional, social, and other aspects See *dialectology, sociolinguistics, and variational linguistics*], після чого слідує відокремлена частина References, згідно з якою варто звернутись до статті [*linguistics*].

Користувач, який прочитав лише невелику частину дефініційної статті у словнику Routledge, отримує значний пакет теоретичної інформації

щодо терміна *language* і його наукового трактування різними лінгвістами, а також можливість ще більше розширити свої знання, звернувшись до відповідних статей за посиланнями.

Друга семема лексеми *language* є деяким чином унікальною серед всіх аналізованих словників, тільки Routledge виділяє її як окрему семему, говорячи, що мова є «генетично притаманною людині здатністю до управління мисленнєвими і комунікативними процесами»: [genetically innate human capacity for directing cognitive and communicative processes], і пояснюючи спорідненість цієї семеми *language* із терміном, запропонованим Фердинандом де Соссюром [corresponding to de Saussure's "faculté de langue"]. До цього додається інформація про теоретичні напрями лінгвістики, які присвячені вивченню саме цього явища [this is the primary object of study of neurophysiology, psychology], а також зазначено проблеми, які є цікавими саме в лінгвістичному аспекті: [problems of language acquisition and aphasia]. В окремо наданих до цієї семеми посиланнях References користувачу пропонується звернутись до статей словника *language acquisition, language disorder*.

Опис третьої семеми у словниковій статті *language* є найкоротшим (9 слів), водночас супроводжується внутрішніми посиланнями на п'ять інших статей словника Routledge. В описі семеми (3) читаємо, що мова – це «індивідуальна національна мова, така як англійська, російська, японська», а в посиланнях користувачу пропонується розширити цю теоретичну базу, звернувшись до статей *classification of languages, language change, language typology, universals*.

Остання по порядку семема (4) лексеми *language* експлікує протиставленість цього значення лексеми мова попередньо описаним значенням, що стосувались «природних мов». Семема (4) – це мова, яка «у семіотиці і теорії інформації означає систему знаків для комунікації <...> вона охоплює штучні мови програмування, мову формальної логіки і математики, тваринні мови, (систему) семафора» [In semiotics and information theory, a system of signs used for communication. This includes, in addition to natural languages, artificial languages such as programming languages, formal languages of logic and mathematics, semaphore, and animal languages]. Посилання в кінці статті рекомендують звернутись до статей *animal communication, information theory, planned languages*.

Найбільша у виборці стаття *language* взята зі словника Девіда Кристала *A dictionary of Linguistics and Phonetics*. Вона складається з 555 слів і містить 30 внутрішніх посилань. Стаття є суціль-

ним текстовим масивом, не членована на дефініції окремих семем і починається констатацією протиставлення загальномовного і наукового визначення терміна мова: [The everyday use of this term involves several different senses (as "language in general" v. "a language in particular"), which linguistics is careful to distinguish]. Розпочинаючи опис суто лінгвістичного трактування терміна *language*, стаття уточнює, яке значення цього терміна підпадає під поняття *parole*, або *performance* – [it may refer to the concrete act of speaking, writing or signing <...> in a given situation – the notion of *parole*, or *performance*]. Слова *parole* і *performance* в тексті статті шрифтово сигналізують про можливість заглибитись у трактування понять у відповідних самостійних статтях словника, водночас імена Ф. де Соссюра і Н. Хомського не згадуються, так само, як і пізніше у згадці опозитивних термінопонять *langue* і *competence*, які позначають «абстрактну систему» і «знання цієї системи індивідом» [the abstract system underlying the behaviour of a community (the notion of *langue*), or the knowledge of this system by an individual (the notion of *competence*)]. Непрямим указанням на теорію Н. Хомського слугує наступна за наведеною фраза: [In later Chomskyan linguistics, a distinction is drawn <...>]. Зі змістом теорій Ф. де Соссюра і Н. Хомського користувач детально ознайомиться, звернувшись за посиланнями до статей *langue* і *competence*. Опозитивність термінологічних пар *langue* VS *parole* і *competence* VS *performance* у статті Д. Кристала не експлікована, інформація про кожний член пари подається відокремлено від свого парного терміна. Між відповідними фрагментами статті надається багато іншої за тематикою інформації: про синхронічні дослідження (без згадки діахронічних), про ідіолект, про стилістичні і соціолінгвістичні обмеження [the sociolinguistic or stylistic restrictiveness], про піджін, про прикладну і комп'ютерну лінгвістику.

Окремою тезою звучить протиставлення «природних мов» і «штучно сконструйованих» ["natural languages" – a term which contrasts with the artificially constructed systems e.g. "formal", "logical", "computer" languages or Esperanto]. Із посиланням на психолінгвістику тлумачиться значення мови як «біологічної здатності, що уможливило для індивіда вивчення мови і користування нею» [the biological "faculty" which enables individuals to learn and use their language is implicit in the notion of "language acquisition device" in *psycholinguistics*]. Мова розглядається і як «визначальна особливість людської поведінки» ["language" is seen

as a defining feature of human behaviour] із набором «універсальних якостей» [*universal properties*], до яких віднесено [*productivity, duality, learnability*]. Про ці якості можна детальніше дізнатися, якщо прочитати відповідні тлумачні статті, на які посиляється стаття *language*.

Д. Кристал полемізує з усталеними поглядами на *мову* (які висвітлено і в інших словниках вибірки) як на щось інакше, аніж засіб комунікації в мовленні чи на письмі, наприклад «*мова тіла*», «*мова поглядів*» [Linguistics does not, however, follow the popular application of the term (language) to human modes of communication other than by speech and writing (cf. such phrases as “body language”, “eye language”). Метафоричність виголошується як єдино можливий модус уживання терміна *мова* на позначення природного спілкування тварин: [Nor is “language” a term generally applied to natural animal communication (see *zoösemiotics*), except in a metaphorical way], водночас користувачу пропонується посилання на статтю *zoösemiotics*, у якій він може дізнатися про коректне позначення такого виду спілкування.

У завершальній частині цієї великої статті Девід Кристал пояснює т. зв. «технічні фрази» з компонентом *мова*: [The term enters into several technical phrases]. До таких уналежено словосполучення *перша мова, друга мова, іноземна мова*. Д. Кристал вважає за необхідне надати «мінімальне пояснення» [a minimum of elucidation] стосовно різниці у значеннях цих сполучень, водночас традиційно зауважує їхній дискусійний статус: «перша мова» – це т. зв. «материнська мова», «друга мова відмінна від неї і використовується для спеціальних цілей», «іноземна мова відмінна від материнської і не диференційована для використання у спеціальних цілях». Водночас різниця між *іноземною* і *другою* мовами не є усталеною, зокрема її не визнають у Сполучених Штатах Америки: [first language (sc. mother-tongue) is distinguishable from second language (a language other than one’s mother-tongue used for a special purpose, e.g. for education, government), distinguishable in turn from foreign language (where no such special status is implied) – though the distinction between the latter two is not universally recognized (especially not in the USA)].

Робимо висновок про потужний інформаційний потенціал статті *language* у словнику Д. Кристала, про що свідчать численні внутрішні посилання (їх налічується 30). Феномен *мова* висвітлюється в ракурсі різних наукових парадигм. Побіжно зауважимо, що пересічному користувачеві стаття не видається легкою для розуміння, оскільки її текст

не структурований на окремі семми. У ньому немає чітких дефініцій терміна *language*, інформація не завжди послідовно викладена. Натомість більш підготовленому користувачеві даний науковий допис пропонує цілу палітру інформаційних повідомлень, які ризоматично поєднуються в різнобарвне ціле, що змальовує феномен *мова* в численних аспектах його функціонування.

Підсумовуючи аналіз **ядерної зони** субконцепту LANGUAGE, яка складається з дефініційних статей спеціальних (лінгвістичних) словників англійської мови, констатуємо розподіл семантичної складової частини ключової *лексми language* на кілька семем. Набір *семем* у різних словниках не є однаковим, одні семми є облігаторними (вони виділені в усіх лексикографічних джерелах), інші – факультативні (zareєстровані в окремих, іноді лише в одному джерелі з вибірки). Що стосується сем (смыслові компоненти сигніфікату), то вони теж розпадаються на *облігаторні*, як такі експліковані в усіх дефініціях *лексми language*, і *факультативні*, які наявні в окремих дефініціях і не згадуються в інших.

Безумовно *облігаторними* є семи *приналежності людини, комунікативного призначення* мови. Вони експлікуються певними дефінітивними ознаками в усіх словникових статтях:

* *сема належність людини* [human system of <...>], [instrument used by humans], [<...> restricted to humans], [a defining feature of human behavior], побіжно зазначимо, що Routledge припускає спілкування, що ним користуються тварини, [animal languages]. Нагадаємо, що остання теза є дискусійною, Д. Кристал наполягає, що такий вираз, як *animal language*, можливий лише в метафоричному сенсі;

* *сема комунікативне призначення* мови вербалізується дефінітивними ознаками [system / instrument / mode of communication], [directing communicative processes], [exchanging of thoughts, concepts, knowledge and information], [transmission of information].

Частотними є семи, які експлікуються вербально (через дефінітивні ознаки) у більшості словників (у трьох із чотирьох словниках), це *сема структурованість* мови, *сема форма вираження*, а також *сема територіальна, соціальна і темпоральна детермінованість* мови:

* *сема структурованість* мови дефінітивно експлікується таким чином: [structured vocal sounds], [signaling system], [linguistic systems are object of structural investigation];

* *сема форма вираження* експлікована варіативними ознаками, одні дефініції відносять сюди

письмове й усне мовлення [central element is verbal], [communication by speech and writing], інші додають жести мовлення і будь-яку символічну систему: [vocal sounds which can be embodied in other media such as writing, print, and physical signs], [non-verbal communicative symbol system]. У дефініції окремої семіми лексеми *language* словник Routledge стверджує, що семіотичне трактування поняття мова передбачає, що до природних засобів комунікації додаються штучні, як-от мова програмування, мова логіки і математики, навіть сигнали семафора: [system of signs used for communication <...> includes, in addition to natural languages, artificial languages such as programming languages, formal languages of logic and mathematics, semaphore];

* сема територіальна, соціальна і темпоральна детермінованість мови експлікується у словнику Routledge дефініційною ознакою коротко [subject to societal factors and to historical change and development], а у словнику Crystal розлогіше: окремо обговорюється соціальна і територіальна обмеженість різновидів мови [a particular variety of speech/writing may also be referred to as language e.g. *scientific language, trade language*. In such phrase as *the English language* the sense is the system underlying collective totality of the speech/writing behaviour of a community], окремо зазначається темпоральний чинник існування і вивчення мови [the notion of language may be seen both in synchronic sense, e.g. *the English language today* and a diachronic sense e.g. *the English language since Chaucer*]. Словник ELL також виділяє національно-територіальну і часову детермінованість мови: [a language is the dialect of a nation or of several nations, e.g., *English, Latin, Chinese*. A language in this sense may be regarded synchronically or diachronically].

Нечастотними семімами є ті, що експлікуються лише в половині словників, це семіми біологічна вродженість мови, когнітивність мови, сема засіб комунікації, диференційні ознаки мови, що відділяють її від інших знакових систем:

* сема біологічна вродженість мови експлікується в дефініціях Routledge і Crystal: [genetically innate human capacity], [biological faculty];

* сема когнітивність мови втілюється у словникових дефініціях так: [capacity for directing cognitive processes, <...> ability to make conceptual abstractions], [it is based on cognitive processes];

* сема засіб комунікації експлікується дефінітивними ознаками [instrument of communication <...> verbal means of communication], [vehicle for the expression of thoughts];

* сема диференційні ознаки мови визнається словниками як ознаки, що відрізняють людську природну мову від інших сигнальних систем і засобів комунікації. Щоправда, перелік самих ознак не є ідентичним: Д. Кристал уважає, що мовними універсальними є [productivity, duality, learnability, or language universals]. Натомість Routledge пише, що людська мова відрізняється від усіх інших можливих мов (спілкування тварин, штучні мови) такими рисами: [differs <...> through creativity, the ability to make conceptual abstractions, and the possibility of metalinguistic reflection].

Варто зазначити, що на просторі ядерної зони номінативного поля концепту LANGUAGE часом кілька сем утворюють самостійний пучок і оформлюються в окрему семіму, а іноді ті самі семіми розпорошені по смисловою полю концепту і наявні як складова частина інших семіми. Це, зокрема, стосується сем *штучний, спілкування тварин, вроджена здатність, когнітивна діяльність*. Узагальнюючи досліджений матеріал, стверджуємо, що в науковій КС ядро номінативного поля *language* складається з мозаїки таких семіми полісемантичного ключового слова *language*:

1. Мова як система вербальних знаків для фіксації й обміну інформацією між людьми, те, що відповідає поняттю *langue* в теорії Ф. де Соссюра.

2. Мова як темпорально і локативно визначений конкретний акт реалізації цієї системи у процесі людської письмової або усної комунікації, те, що відповідає соссюрівському поняттю *parole*.

3. Мова як засіб комунікації в національно-територіально обмеженому середовищі: англійська, російська, романські мови тощо.

4. Мова як засіб комунікації в соціально, фахово, ситуативно обмеженому середовищі: мова юриспруденції, наукова мова, мова для спеціальних цілей, піджін, сленг, лайка, мова В. Шекспіра.

5. Мова як семіотична система (штучна / природна), якою послуговуються тварини і люди для передачі інформації: мова формальної логіки, математики, жести мови / мова бджіл.

6. Притаманна людині (як біологічному виду) від народження здатність до мовного спілкування, яка забезпечує когнітивну діяльність людини, те, що відповідає соссюрівському поняттю "*faculté de langue*", а також індивідуальне знання мовної системи, те, що відповідає поняттю Н. Хомського *competence*.

Звертаючись до *наївної* картини світу, у якій також відбивається концепт LANGUAGE, бачимо деякі схожі риси і відмінності у трактуванні

феномену *мова* пересічними носіями англійської мови, з одного боку, і фахівцями-лінгвістами англомовного соціуму, із другого боку. В обох варіантах номінативного поля LANGUAGE, згідно з даними загальних і термінологічних словників, виділяються семеми:

(*) Мова як система вербальних знаків для фіксації й обміну інформацією між людьми.

(*) Мова як засіб комунікації в національно, територіально обмеженому середовищі: е. г. Англійська.

(*) Мова як засіб комунікації в соціально, фахово, ситуативно обмеженому середовищі: е. г. мова юриспруденції.

Решта відповідників не збігаються за статусом. Розподіл семантичного обсягу лексеми *language* на семеми не є ідентичним у двох різновидах КС. Для наукової КС характерне чітке роздільне сприйняття мови як системи і мови як конкретного втілення цієї системи (тут стає у пригоді опозиція Ф. де Соссюра *langue VS parole*). Наївна КС не чутлива до цієї опозиції, як і до розрізнення суто вербальної і невербальної (наприклад, жестової) реалізації мови. Якщо наукова інтерпретація феномену мови диференціює ці два матеріальні модуси втілення інформації, виносить невербальну (несловесну) комунікацію за межі інтересів лінгвістики, пропонує *різні* семеми

полісеманта, то наївна інтерпретація об'єднує їх в одній семемі, пор.: *наївна* КС [communication of thoughts and feelings through a system of arbitrary signals, such as voice sounds, gestures, or written symbols] і *наукова* КС: [Linguistics does not, however, follow the popular application of the term (language) to human modes of communication <...> such as “body language”, “eye language”)], а також [artificial languages such as programming languages, formal languages of logic and mathematics, semaphore, and animal languages].

Наукова КС містить також виділену в окрему інформаційну парцелу «притаманну людині здатність до вербального мовлення і вроджену мовну компетенцію», аналога якій у *наївній* картині світу немає.

Цілком очевидно, що *наукове* бачення феномену *мова* поміщає його в цілу низку теоретичних парадигм (вчення Ф. де Соссюра, Н. Хомського згадуються найчастіше). Розгалужена мережа посилань свідчить про те, що під час дефінування лексеми *language* залучались дані із цілої низки теоретичних дисциплін: *linguistics, sociolinguistics, psycholinguistics, semiotics, transformational grammar, dialectology, zoösemiotics*. Цією обставиною номінативне поле концепту LANGUAGE в *науковій* КС принципово відрізняється від аналогічного поля в *наївній* КС.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Козлова Л. Отражение этнокультурных особенностей менталитета в синтаксических категориях агентивности / неагентивности (на материале английского и русского языков). *Человек. Язык. Культура : сборник научных статей, посвященных 60-летию юбилею профессора В. И. Карасика* : в 2-х ч. 2-е изд., испр. Киев : Издат. дом Д. Бурого, 2013. Ч. 1. С. 532–538.
2. Кубрякова Е. Особенности речевой деятельности и проблемы внутреннего лексикона. *Человеческий фактор в языке. Язык и картина мира*. Москва : Наука, 1991. С. 141–172.
3. Кубрякова Е. Язык и знание: На пути получения знаний о языке : Части речи с когнитивной точки зрения. *Роль языка в познании мира / Рос. академия наук ; Ин-т языкознания*. Москва : Языки славянской культуры, 2004. 560 с.
4. Попова З., Стернин И. Когнитивная лингвистика. Москва : АСТ ; Восток-Запад, 2007. 314 с.
5. Теркулов В. Части речи и тождество номинатемы. *Человек. Язык. Культура : сборник научных статей, посвященных 60-летию юбилею профессора В. И. Карасика* : в 2-х ч. 2-е изд., испр. Киев : Издат. дом Д. Бурого, 2013. Ч. 1. С. 25–31.
6. Швачко С. Диахроническая память слов. *Человек. Язык. Культура : сборник научных статей, посвященных 60-летию юбилею профессора В. И. Карасика* : в 2-х ч. 2-е изд., испр. Киев : Издат. дом Д. Бурого, 2013. Ч. 1. С. 166–173.
7. Longman Grammar of Spoken and Written English / D. Biber et al. ; Forword by K. Quirk. London : Pearson Education Ltd, 1999. 1204 p.
8. Chafe W. Discourse, Consciousness, and Time. Chicago ; London : University of Chicago Press, 1994. 327 p.
9. Langacker R. W. Concept, image and symbol: The cognitive basis of grammar. Berlin, 1991.

МАТЕРІАЛ ДОСЛІДЖЕННЯ

1. Online Cambridge dictionary. URL: <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/>.
2. Online Webster dictionary. URL: <https://www.merriam-webster.com/>.
3. Online Macmillan dictionary. URL: <http://www.macmillandictionary.com/>.
4. Online Oxford dictionary. URL: <https://en.oxforddictionaries.com/>.
5. The American Heritage Dictionary of the English Language, Fifth Edition copyright 2017 by Houghton Mifflin Harcourt Publishing Company. URL: <https://ahdictionary.com/word/search.html>.

REFERENCES

1. Kozlova L. A. (2013) Otrazhenie etnokulturnyih osobennostey mentaliteta v sintaksicheskikh kategoriyah agentivnosti / neagentivnosti (na materiale angliyskogo i russkogo yazyikov). [Reflection of the ethnocultural peculiarities of the mentality in the syntactic categories of agentivity / non-agentivity (on the material of the English and Russian languages)]. // Chelovek. Yazyik. Kultura: sbornik nauchnyih statey, posvyaschennyih 60-letnemu yubileyu prof. V. I. Karasika: v 2-h chastyah. – Kiev: Izdat. dom D. Burago, 2013. – Izd-e 2-e ispr. – Chast 1. S. 532–538.
2. Kubryakova E. S. (1991) Osobennosti rechevoy deyatel'nosti i problemy vnutrennego leksikona [The peculiarities of speech activity and problems of inner vocabulary] Chelovecheskiy faktor v yazyike. Yazyik i kartina mira. – M.: Nauka. S. 141–172.
3. Kubryakova E. S. (2004) Yazyik i znanie [Language and knowledge]: Na puti polucheniya znaniy o yazyike: Chasti rechi s kognitivnoy tochki zreniya. Rol yazyika v poznanii mira Ros. Akademiya nauk. In-t yazyikoznaniya. – M.: Yazyiki slavyanskoy kulturyi. 560 s.
4. Popova Z. D., Sternin I. A. (2007) Kognitivnaya lingvistika. [Cognitive Linguistics] – M.: AST: Vostok-Zapad. 314 s.
5. Terkulov V. I. (2013) Chasti rechi i tozhdestvo nominatemyi. [Parts of speech and nominateme identity] Chelovek. Yazyik. Kultura: sbornik nauchnyih statey, posvyaschennyih 60-letnemu yubileyu prof. V. I. Karasika: v 2-h chastyah. – Kiev: Izdat. dom D. Burago. – Izd-e 2-e ispr. – Chast 1. S. 25–31.
6. Shvachko S. A. (2013) Diahronicheskaya pamyat slov. [Diachronical word memory] Chelovek. Yazyik. Kultura: sbornik nauchnyih statey, posvyaschennyih 60-letnemu yubileyu prof. V. I. Karasika: v 2-h chastyah. – Kiev: Izdat. dom D. Burago. – Izd-e 2-e ispr. – Chast 1. S. 166–173.
7. Biber D. et al. (1999) Longman Grammar of Spoken and Written English Forword by K. Quirk. – Lnd.: Pearson Education Ltd. 1204 p.
8. Chafe W. Discourse, Consciousness (1994), and Time – Chicago, Lnd: University of Chicago Press 327 p.
9. Langacker R. W. (1991) Concept, image and symbol: The cognitive basis of grammar. Berlin.